

12. Shena G. Molecular cloning, characterization and expression of a novel jasmonate-dependent defensin gene from *Ginkgo biloba* / G. Shena, Y. Pangb, W. Wub, Z. Miaoa, H. Qiana, L. Zhaoa, X. Sunb, K. Tanga // *Plant Physiology*. – 2005. – Vol. 162. – P. 1160-1168.

13. Terras F.R.G. Analysis of two novel classes of antifungal proteins from radish (*Raphanus sativus* L.) seeds / F.R.G. Terras, H.M.E. Schoofs, M.F.C. De Bolle, F. Van Leuven, S.B. Rees, J. Vanderleyden, B.P.A. Cammue, W.F. Broekaert // *J. Biol. Chem.* – 1992. – Vol. 267. – P. 5301-5309.

14. Thomma B. Tissue-specific expression of plant defensin genes PDF2.1 and PDF2.2 in *Arabidopsis thaliana* / B. Thomma, W. Broekaert // *Plant Physiol. Biochem.* – 1998. – Vol. 36. – P. 533-537.

15. Thomma B. Plant defensins / B. Thomma, B. Cammue, K. Thevissen // *Planta*. – 2002. – Vol. 216, № 2. – P. 193-202.

Юсипович Ю.М., Ковалева В.А., Гут Р.Т. Органоспецифическая экспрессия дефензина 1 (PsDef1) у *Pinus sylvestris* L.

Представлены данные об экспрессии дефензина PsDef1 в вегетативных и генеративных органах 15-летней сосны обыкновенной, а также в семенах и разных частях проростков (корешки, гипокотили и семядоли). Обнаружены продукты транскрипции PsDef1 в пыльце и макростробилах текущего года, зрелых семенах, хвое, корнях и коре сосны. Полученные результаты свидетельствуют об конститутивной экспрессии белка в большинстве органов сосны, что является подтверждением его защитной роли на всех этапах онтогенетического развития сосны обыкновенной.

Ключевые слова: дефензин 1, органоспецифическая экспрессия, сосна обыкновенная.

Yusypovych Yu.M., Kovalyova V.A., Gout R.T. The specific organ expression of defensins 1 (PsDef1) in *Pinus sylvestris* L.

The expression of defensin PsDef1 in vegetative and generative organs of 15-year-old Scots pine, also in seeds and differential shoot parts (root, hypocotyl and cotyledon) are given in the article. Transcriptional products of PsDef1 in pollen and current year macrostrobiles, mature seeds, needles, roots and bark of Scots pine are detected. These results show the constitutive expression of the protein in most of organs, that confirms a protein protect role on all ontogenetical stages of Scots pine development

Keywords: defensin 1, specific organ expression, Scots pine.

УДК 630* 67

Аспір. О.П. Ютовець¹ – Житомирський НАУ

ОЦІНКА РІВНЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

Аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності підприємств дозволив оцінити рівень диверсифікації лісогосподарського виробництва. Підкреслено роль диверсифікаційних процесів як засобу адаптації підприємства до кризових явищ в економіці.

Ключові слова: диверсифікація, лісогосподарське виробництво, деревообробка, експорт деревини, рентабельність.

Постановка проблеми. Перехід до ринкових відносин зумовлює зростання ролі економічних факторів у державному лісовому господарстві. Від суб'єктів лісогосподарської діяльності вимагається постійний вибір таких методів та шляхів підвищення ефективності виробництва, які дають змогу досягнути кращих результатів за раціональних обсягів витрат. Чільне місце у вирі-

¹ Наук. керівник: проф. В.П. Краснов, д-р с.-г. наук – Поліський філіал УкрНДІЛГА

шенні проблем розвитку лісового господарства посідають питання розвитку диверсифікаційних процесів, які є гнучким інструментом антикризового управління в сучасних умовах макроекономічної нестабільності, фактором формування конкурентоспроможності, економічного потенціалу та фінансової стійкості підприємств. Диверсифікація виробництва у сфері лісокористування – це розширення номенклатури та асортименту продукції, що виробляється підприємством, освоєння нових видів виробництв та напрямків економічної діяльності для підвищення ефективності господарювання, отримання економічної вигоди, запобігання банкрутству з урахуванням екологічних обмежень та соціальних потреб населення. Для визначення найбільш ефективної стратегії проведення диверсифікації у лісовій галузі необхідно здійснити розподіл господарських суб'єктів за критеріями придатності до того чи іншого напрямку диверсифікації, що дасть змогу надалі визначати її ступінь, розмежувати та проаналізувати результати діяльності господарств різних груп з метою удосконалення фінансово-економічного стану підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми диверсифікації виробництва в Україні належать до недостатньо розроблених як в теоретичному, так і в методичному аспектах. Теоретичним надбанням є наукові праці економістів-дослідників: А.А. Томпсона, А. Дж. Стрикленда, І. Ансоффа, К. Боумана, Б. Карлофа, М.Д. Корінько, Р. Кунца, Г.І. Немченко, С.І. Попова, В. Немцова, Т. Травіна, А. Орлова, Г. Гриценко, В.Г. Горшкова, В.О. Шишкіна, Н.В. Бутенко, Н.Г. Маслака, М.В. Міньковської, Д.В. Василенко та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для повного обліку та оцінки виробничих можливостей і економічної спроможності підприємств лісового господарства до того чи іншого напрямку диверсифікації необхідно дослідити системні тенденції розвитку окремих лісогосподарських суб'єктів та встановити найбільш істотні факторні показники, що впливають на зміни результатів їх діяльності. Особливості організаційно-виробничої структури підприємств галузі, рівень обсягів виробництва та реалізації продукції, структура та величина витрат за видами діяльності, обсяги податкового навантаження та експорту деревини, рівні фінансових показників та показників прибутковості й рентабельності є факторами, що мають особливе значення для формування оптимального напрямку диверсифікації діяльності окремого господарського суб'єкта.

Відмінності у побудові організаційно-виробничої структури суб'єктів господарської діяльності у лісовій галузі є однією з найбільш характерних ознак наявності та розвитку диверсифікаційних процесів. Організаційно-виробнича структура лісгоспів Полісся України, що підпорядковані Держкомлісгоспу України, є приблизно однаковою, з деякими варіаціями щодо кількості лісництв, нижніх складів, цехів деревообробки та виділенням мисливського господарства (табл. 1). Залежно від площ лісового фонду у лісгоспах Полісся України нараховується від 5 до 9 лісництв. У деяких з них (у 5 з 18 Житомирського ОУЛМГ) в організаційно-виробничій структурі виділяється мисливський підрозділ. У переважній більшості лісогосподарських підприємств регіону досліджень є деревообробні цехи або лісопереробні комплекси. Організаційно-виробничій структурі лісгоспів Полісся України також притаманна наявність централізованих транспортно-ремонтних підрозділів та одного або двох нижніх складів.

Табл. 1. Організаційно-виробнича структура підприємств лісового господарства

Назва підприємства	Середня обл. кількість штатних працівників, од.	Кількість підрозділів, шт.				
		ліс-ництв	мис-ливсь-ких ділень	ниж-ніх складів	авто-ремон-тних	деревооброб-них або лісо-переробних комплексів
Житомирське ОУЛМГ						
1. Баранівське ЛМГ	582	7	-	2	1	1
2. Білокоровицьке ЛГ	547	8	-	2	-	1
3. Бердичівське ЛГ	294	7	-	1	1	-
4. Городницьке ЛГ	509	6	1	2	1	1
5. Ємільчинське ЛГ	656	7	-	2	1	-
6. Житомирське ЛГ	330	8	-	-	1	1
7. Коростенське ЛМГ	281	5	-	1	1	1
8. Коростишівське ЛГ	562	5	-	1	1	2
9. Лугинське ЛГ	332	6	1	1	1	-
10. Малинське ЛГ	402	6	-	1	1	-
11. Народицьке СЛГ	317	7	1	1	1	-
12. Н. – Волинське ДЛМГ	646	6	-	-	1	1
13. Овруцьке ЛГ	537	6	1	2	-	1
14. Овруцьке СЛГ	216	5	-	1	1	-
15. Олевське ЛГ	579	8	-	-	1	2
16. Попільнянське ЛГ	258	5	-	2	1	-
17. Радомишльське ЛМГ	411	6	1	1	1	1
18. Словечанське ЛГ	455	9	-	1	1	-
Чернігівське ОУЛМГ						
1. Н-Сіверське ЛГ		7	-	1	1	2
2. Остерське ЛГ	235	7	-	1	1	1
3. Семенівське ЛГ	302	6	-	1	1	1
4. Холминське ЛГ	281	7	-	1	1	1
Сумське ОУЛМГ						
1. Свеське ЛГ		5	-	2	1	1
2. Шосткинське ЛГ		5	-	1	1	1

Аналіз складу виробничих підрозділів лісгоспів Українського Полісся дає змогу констатувати розподіл існуючих напрямків диверсифікації їх діяльності за такими видами господарських робіт: лісгосподарські роботи, мисливство, лісозаготівля та деревообробки.

Серед основних фінансових індикаторів, які мають безпосереднє відношення до оцінки рівня диверсифікації виробничої діяльності підприємства, можна виділити показник виручки від реалізації продукції за різними видами діяльності, оскільки, крім виробничої, у деяких лісгоспів Полісся є й інші види діяльності, що надають доходи – роздрібна торгівля, робота їдалень, тваринництво. Водночас, найбільші доходи лісгоспам надають два види діяльності – лісове господарство (насамперед, реалізація деревини від рубань, формування та оздоровлення лісів) та деревообробки. Динаміку диверсифікації діяльності лісгоспів Рівненського ОУЛМГ через показник виручки від реалізації за 2007-2009 рр. надано у табл. 2.

Табл. 2. Динаміка та структура доходу підприємств Рівненського ОУЛМГ

Ро- ки	Всього за уп- равлін- ням	Значення обсягів доходу за видами діяльності, тис. грн / %								
		тва- рин- ниц- тво та рос- лин.	мис- лив- ство	послу- ги лі- сового госп-ва	дерево оброб- лення	інша про- дукція	торгів- ля	послу- ги їда- лень	послу- ги ав- томоб. трансп.	техніч- ні вип- робу- вання
2007	325513,4	44,1	122,7	247061,7	52402,3	13855,9	9683,9	1492,0	482,8	368,0
%	100,0	0,0	0,0	75,9	16,1	4,3	3,0	0,5	0,1	0,1
2008	337709,0	19,0	133,1	304838,5	20639,3	16,7	7338,8	978,1	1542,4	2203,0
%	100,0	0,0	0,0	90,3	6,1	0,0	2,2	0,3	0,5	0,6
2009	340120,0	8,5	9,1	292525,0	29838,2	0,5	13572,4	788,7	1593,9	1783,7
%	100,0	0,0	0,0	86,0	8,8	0,0	4,0	0,2	0,5	0,5

Протягом 2007-2009 рр. найбільші надходження у Рівненському ОУЛМГ надавала продукція та послуги лісового господарства (75,9-90,3 %). Виручка від реалізації деревообробки в аналізований період складала 6,1-16,1 %. Від 2,2 до 4,0 % в обсягах виручки від реалізації становили надходження від торговельної діяльності, 0,2-0,5 % – від послуг їдалень та 0,1-0,5 % – від надання послуг автотранспорту. Мисливство, тваринництво та рослинництво надавали дуже незначні суми доходів.

Аналіз динаміки обсягів реалізації продукції та частки в ній деревообробного виробництва, за даними лісгоспів Житомирського ОУЛМГ, Рівненського ОУЛМГ та деяких лісгоспів Чернігівського та Сумського ОУЛМГ, свідчить про наявність істотних відмінностей в рівнях показників за областями. Більш потужне деревообробне виробництво притаманне лісгоспам Житомирського ОУЛМГ та підприємствам північної частини Чернігівської та Сумської областей. Так, середня питома вага деревообробного виробництва лісгоспів Житомирського ОУЛМГ зменшувалась від 23,4 % – у 2007 р. до 21,0 % – у 2008 р. та 20,8 % – у 2009 р. Відповідно за аналізованими підприємствами Чернігівського Полісся цей показник становив у 2007 р. 23,8 %, у 2008 р. – 19,9 %, а у 2009 р. – 21,8 %. У лісгоспах Рівненського ОУЛМГ частка деревообробки в обсягах загальної виручки від реалізації була на порядок нижчою: 10,9 % – у 2007 р., 3,7 % – у 2008 р. та 7,3 % – у 2009 р.

Аналіз структури загальних виробничих витрат лісгоспів Житомирського ОУЛМГ за видами діяльності у 2007-2009 рр. дає змогу визначити приблизно рівні частки лісового господарства та деревообробки з нижніми складами у загальних виробничих витратах підприємств – від 25 до 40 %. Витрати на лісозаготівлях (рубках головного користування) надають ще близько 20-30 % в загальних виробничих витратах лісгоспів. Мисливство в загальних виробничих витратах підприємств становило лише 0,6-2,8 %. Зазначимо, що у 2007 р. деякі лісгоспи зберігали як напрямок диверсифікації виробничої діяльності – заготівлю жи-виці, але, починаючи з 2008 р., через економічні чинники відмовились від нього.

Оцінка розвиненості диверсифікаційних процесів стосовно розширення номенклатури та асортименту продукції, що виробляють лісгосподарські підприємства найбільш повно відображається у результатах їх експортної діяльності. Так, лісгоспи Житомирського ОУЛМГ у 2009 р. експортували

11 видів сортиментів круглого лісу та 15 видів продукції деревообробки: з 18 лісгоспів усі підприємства експортували круглі сортименти (від 3 до 9 видів) та 17 лісгоспів – вироби цехів деревообробки (від 1 до 10 видів). Проте за фізичними обсягами експорту в його структурі домінували лише 2-3 види продукції. Так, у структурі експорту круглого лісу (м³) присутні лише 3 види продукції: пиловник хвойний – 54,0 %, дрова паливні – 29,9 % та техсировина – 10,8 %. На решту (8 видів сортиментів) припадало тільки 5,3 % поставок круглого лісу. Поміж виробів деревообробки за фізичними обсягами експорту переважали пиломатеріали хвойні – 46,8 % та заготовки для європіддонів – 31,3 %. У сумі ці два види продукції надавали 78,1 % експорту виробів деревообробки (м³).

Аналіз обсягів та структури виручки від реалізації експортної продукції деревини лісгоспів Житомирського ОУЛМГ вказує на переважання за фізичними обсягами та грошовими надходженнями продукції з необробленої деревини. Так, за фізичними обсягами (м³) експортованої в 2009 р. деревини лісгоспами Житомирського ОУЛМГ питома вага необробленої деревини становила від 58,3 % до 100,0 %. Лише у двох лісгоспів з 18 (у 11 %) експортна виручка від реалізації обробленої деревини перевищувала надходження від експорту круглого лісу (ДП "Ємільчинське ЛГ" та ДП "Радомишльське ЛМГ"). У більшості лісгосподарських підприємств (89 %) від 59,1 % до 100,0 % експортної виручки надавала саме продукція необробленої деревини.

Щодо економічної доцільності та ефективності експорту деревини (зокрема експорту продукції деревообробки лісгоспами Житомирського ОУЛМГ) свідчать показники частки експорту у виручці від реалізації підприємств та питомої ваги експорту деревообробки у виручці від реалізації деревообробних цехів. Так, у 2009 р. частка експортних надходжень у виручці від реалізації лісгосподарських підприємств змінювалась у межах 23,3-76,0 %, а питома вага експорту обробленої деревини у виручці від реалізації деревообробних цехів становила 23,9-98,7 %. Переважно на експорт (більше ніж 70 % виручки від реалізації цехів) у 2009 р. працювали деревообробні виробництва 8 з 18 лісгоспів Житомирського ОУЛМГ.

Таким чином, аналіз обсягів та структури експорту деревини лісгоспів Житомирського ОУЛМГ вказує на недостатні обсяги та диверсифікацію продукції деревообробних цехів у переважній їх більшості. Для підвищення фінансової стійкості лісгоспам Поліського регіону необхідно збільшувати обсяги перероблення деревини та асортимент продукції деревообробних цехів. Оцінити рівень ефективності диверсифікації за різними видами продукції деревообробки можливо на підставі показника рентабельності продукції (табл. 3).

Рентабельність виробництва найбільш поширеного виробу деревообробних цехів Житомирського ОУЛМГ – пиломатеріалів – характеризувалась нестійкою динамікою за роками та підприємствами, змінювалась у межах від 0,2 до 25,8 % та в середньому становила: 8,8 % – у 2007 р., 7,9 % – у 2008 р. та 12,2 % – у 2009 р. Поступово збільшувалась за роками рентабельність виробництва паркету: від 3,3 % – у 2007 р. до 3,4 % – у 2008 р. та до 8,2 % – у 2009 р. Проте рентабельність тріски технологічної у динаміці, навпаки, зменшувалась: від 10,8 % – у 2007 р. до 3,6 % – у 2008 р. та до 2,4 % – у 2009 р.

Табл. 3. Динаміка рентабельності виробництва окремих видів продукції деревообробки

Показник	Значення показників за 2007/2008 / 2009 рр.								
	Баранівське ЛМГ	Білоко-ровиць-ке ЛГ	Берди-чівське ЛГ	Город-ницьке ЛГ	Єміль-чинське ЛГ	Жито-мирське ЛГ	Корос-тенське ЛМГ	Корос-тишівсь-ке ЛГ	Лу-гинсь-ке ЛГ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Рентабель-ність пилома-теріалів	1,2	2,5	0,3	3,7	11,2	5,5	1,4	14,7	6,9
	3,0	3,7	0,2	1,6	14,9	5,3	13,8	7,0	2,3
	3,3	0,9	12,6	1,2	14,9	5,4	10,3	4,3	19,9
Рентабель-ність паркету	-	-	-	-	7,0	-	-	2,8	-
	-	-	-	-	13,1	-	-	1,8	-
	-	-	-	-	7,2	-	-	3,2	-
Рентабель-ність тріски технологіч-ної	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Продовження табл. 3

Показник	Значення показників за лісгоспами за 2007/2008 / 2009 рр.								
	Мали-нське ЛГ	Наро-дицьке СЛГ	Н. Во-линське ДЛМГ	Ов-руцьке ЛГ	Олевсь-ке ЛГ	Попіль-нянське ЛГ	Радю-мишльсь-ке ЛМГ	Слове-чанське ЛГ	Разом
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Рентабель-ність пило-матеріалів	1,1	7,0	3,2	12,9	8,3	25,7	7,2	29,7	8,8
	3,1	1,5	3,8	4,0	5,9	12,9	8,1	24,3	7,9
	8,4	2,5	7,9	6,8	3,8	2,0	25,8	4,9	12,2
Рентабель-ність паркету	-	-	2,8	-	-	-	-	-	3,3
	-	-	3,2	-	-	-	-	-	3,4
	-	-	8,4	-	-	-	-	-	8,2
Рентабель-ність тріски технологіч-ної	-	-	-	10,8	-	-	-	-	10,8
	-	-	-	3,6	-	-	-	-	3,6
	-	-	-	2,4	-	-	-	-	2,4

Таким чином, незважаючи на економічну кризу, ефективність виробництва найпоширеніших видів продукції деревообробки (пиломатеріалів, паркету) у динаміці підвищувалась, що свідчить про користь збереження деревообробки у складі лісгоспів Поліського регіону та подальшої її диверсифікації.

Висновки. Лісгоспи Полісся України відрізняються певною диверсифікацією діяльності: лісгосподарські роботи, мисливство, лісозаготівлі та деревообробки. Крім виробничої діяльності, деяким лісгоспам притаманна і торговельна діяльність, громадське харчування (діяльність їдалень), надання транспортних послуг, тваринництво та рослинництво. Проте найбільші суми виручки від реалізації лісгосподарські підприємства отримують від двох видів діяльності: лісового господарства (реалізації деревини від всіх видів рубок лісу) та деревообробки. Питома вага деревообробки у загальній виручці від реалізації за роками в середньому становила 3,7-23,8 %.

Диверсифікаційні процеси спостерігались по лісгоспах і в експорті деревини, але в недостатньому ступені. В експорті продукції необробленої деревини 2/3 лісгоспів мають порівняно високий рівень диверсифікації (6 видів

сортиментів та більше). В експорті продукції деревообробки високим ступенем диверсифікації відзначались лише близько 1/3 лісгоспів. Тому потребує вдосконалення структура експортної деревної продукції.

Необхідно зберегти в структурі підприємств такі підрозділи деревообробки (як напрямки диверсифікації діяльності), які мають відносно високий рівень рентабельності виробництва продукції.

Розвиток диверсифікації виробничої діяльності дає змогу лісгосподарським підприємствам отримати позитивні фінансові результати (прибутковість, рентабельність від реалізації продукції).

Література

1. **Ансофф И.** Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб. : Изд-во "Питер", 1999. – 416 с.
2. **Боумэн К.** Основы стратегического менеджмента : пер. с англ. / под ред. Л.Г. Зайцева, М.И. Соколовой. – М. : Изд-во "Банки и биржи", ЮНИТИ, 1997. – 175 с.
3. **Корінько М.Д.** Диверсифікація: теоретичні та методологічні основи : монографія / М.Д. Корінько. – К. : ННЦ "Ін-т аграрної економіки", 2007. – 447 с.
4. **Кунц Р.** Стратегия диверсификации и успех предприятия / Р. Кунц // Проблемы теории и практики управления. – 1994. – № 1. – С. 96 – 100.
5. **Кутовий В.М.** Підходи щодо оцінки ефективності диверсифікації підприємства / В.М. Кутовий // Економічний простір. – 2009. – № 24. – С. 278-289.
6. **Немченко Г.И.** Диверсификация производства / Г.И. Немченко. – Благовещенск : АмурКНИИ, Дальневосточное отделение РАН, 1994. – 224 с.
7. **Паскье М.** Диверсификация и эффективность / М. Паскье // Проблемы теории и практики управления. – 1994. – № 3. – С. 79-82.
8. **Попова С.М.** Этапы диверсификации деятельности промышленных предприятий / С.М. Попова // Управління розвитком : зб. наук. статей. – Харків : Вид-во ХДЕУ. – 2002. – № 2. – С. 42-45.
9. **Томпсон А.А.** Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии : учебник [для студ. ВНЗ] : пер. с англ. / А.А. Томпсон, А.Дж. Стрикленд. – М. : Изд-во "Банки и биржи", ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
10. **Травіна Т.** Диверсифікація діяльності сільськогосподарських підприємств / Т. Травіна // Вісник Львівського державного аграрного ун-ту. – Сер.: Економіка АПК. – 2005. – № 2. – С. 265-268.
11. **Шершньова З.Є.** Стратегічне управління : навч. посібн. / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська. – К. : Вид-во КНЕУ, 1999. – 384 с.

Ютовец О.П. Оценка уровня диверсификации лесохозяйственного производства на предприятиях Полесья Украины

Анализ основных финансово-экономических показателей деятельности предприятий позволил оценить уровень диверсификации лесохозяйственного производства. Подчеркнута роль диверсификационных процессов как средства адаптации предприятия к кризисным явлениям в экономике.

Ключевые слова: диверсификация, лесохозяйственное производство, деревообработка, экспорт древесины.

Yutovets O.P. Evaluation of the diversification of forestry production in enterprises Woodlands of Ukraine

Analysis of key financial and economic performance of enterprises allowed to estimate the level of diversification of forest production. The role of diversification processes, as a means of enterprise adaptation to the crisis in the economy.

Keywords: diversification, forestry production, wood processing, timber exports, profitability.